

Јелена М. Милићевић Тракиловић*

Музичка школа „Стеван Стојановић
Мокрањац” у Бијељини

Десанка С. Тракиловић

Педагошки факултет у Бијељини
Универзитета у Источном Сарајеву

УДК 371.3::784.9

DOI 10.7251/NS1502040T

Оригинални научни рад

РИТМИЧКЕ СПОСОБНОСТИ КОД ДЈЕЧАКА И ДЈЕВОЈЧИЦА МЛАЂЕГ ШКОЛСКОГ УЗРАСТА

***Апстракт:** Спроведено је истраживање са циљем да се утврди ниво знања и ритмичке оспособљености ученика млађег школског узраста у настави музичке културе. Истраживањем је обухваћен узорак који је дио популације ученика млађег школског узраста на подручју града Бијељина. Укупан узорак истраживања чини 200 ученика петих разреда из осам одјељења основних школа: ОШ „Свети Сава” Бијељина, подручно одјељење Батковић и ОШ „Вук Караџић” Бијељина. Структуру узорка у односу на пол чини 100 дјечака и 100 дјевојчица. Основни циљ овог истраживања је да се сагледа ритмичка способност у односу на пол. Мјерењем је обухваћена прецизност извођење ритмичких ијелина из нотног текста. Добијени резултати показују да постоје статистички значајне разлике у исказаним способностима ритмичког извођења музике између испитаника млађег школског узраста у односу на пол. Констатује се на бази резултата χ^2 теста да постоје разлике у исказаним ритмичким способностима извођења музике у односу на пол ученика 5. разреда основне школе.*

Кључне ријечи: музичка култура, бројалица, ритмичка способност, писменост.

Увод

Предмет Музичка култура у музичком развоју дјеце основношколског узраста треба да представља темељ каснијем музичком васпитно-образовном раду, чији је циљ да однегује музичку публику,

---

* desanka.trakilovic@pfb.ues.rs.ba

љубитеље музике, посјетиоце концерата, музичких садржаја а талентованим ученицима омогући наставак бављења музиком. Васпитна функција наставе музичке културе је заснована на развоју слободне и свестране личности. Путем разноврсних садржаја у настави музичке културе остварују се основни педагошки захтјеви: радни, интелектуални, морални и физички. Опште музичке способности ученика развијају се кроз ангажовање ученика у савладавању ритмичких и мелодијских цјелина, пјевању пјесама по слуху, усвајању музичких игара, пјевању пјесама из нотног текста и другим активностима што побољшава памћење, опажање, развија мишљење, машту и фантазију.

Рад под називом „Истраживање функције дисања код деце са интензивним музичким образовањем”, аутора др Јакмаи и Селеи, говори о оваквим резултатима. Истраживање је објављено 1965/1966. године и у њему су испитаници била дјеца из два дома. У једном дому се реализовала настава по програму основних школа са интензивним музичким образовањем, а у другом се радило по старом програму. Резултати су показали да се разлика појавила у удисају и капацитету плућа и то у корист дјеце из првог дома. Ово истраживање доказује да ритмичко-музичке активности развијају музичке способности и функцију дисања.

Моћ музике је разнолика, па тако и људи реагују на различите начине: за неке је звук покретач да инстинктивно почињу да играју, други људи је слушају због њене поруке, или интелектуално приступају њеној форми и конструкцији, цијенећи њене формалне моделе или оригиналност. И у пракси се показало да не остајемо равнодушни без обзира која је врста музике у питању. Музика покрива цијелу скалу емоција. Она може утицати да се осјећамо срећни или тужни, носталгични или енергични. Музика утиче на подсвијест стварајући или повећавајући расположење или отварајући дубока сјећања. Музика је интимно везана за важне догађаје у нашим животима. Тешко да постоји церемонија, било лична или национална, која није праћена музиком. Може бити једноставна као ноћни ритуал мајке која пјевушећи успављује своје дијете или исто толико формална као свирање химне.

На питање “Шта је музика?” добићемо различите одговоре. Понекад не морамо да залазимо у науку и психологију, довољан је утисак који музика оставља на нашу душу. Узимајући све ово у обзир, сложићемо се са мишљењем, које је и најраширеније и најприхватљивије, да се музика може доживјети само у току времена. Из тог разлога музика по дефиницији мора да има ритмичко уређење свог материјала (тонова). Осим ритма, музика је уређена помоћу мелодије и хармоније. На музички развој дјеце у породици и ван ње неопходно је утицати од најранијег дјетињства. Васпитно-образовне

установе, музичка удружења, музичка друштва и друге културне институције могу дати велики допринос музичким преференцијама дјецe и омладине. „Музички ритам као живи темељ музичке уметности, у нашем случају ослонац наставнообразовног процеса, можда више него иједан елемент тонског обликовања, може бити сагледан из безброј углова, студиран, анализиран, а да ипак ни у једном делу не буде сагледан у потпуности” (Васиљевић, 1985, стр. 11).

Метод

У периоду од 1. 10. до 30. 10. 2014. године на подручју града Бијељине спроведено је истраживање које је имало за циљ да се испита ритмичка способност дјецe раног школског узраста кроз извођење музике путем тестова који обухватају говорна бројалица и три ритмичке фигуре. Мјерењем је обухваћено укупно 200 испитаника од којих 100 дјевојчица и 100 дјечака петог разреда основношколског узраста.

Добијени нумерички подаци овог истраживања су статистички обрађени а за њихову обраду је примијењен пакет SPSS Statistics. Кориштени су статистички поступци који одговарају природи прикупљених података: анализа обухвата израчунавање аритметичких средина и стандардне девијације; тестирање статистичке значајности између дјевојчица и дјечака у датим варијаблама извршено је *t*-тестом; тачке значајности везе између два обиљежја на бази χ^2 теста. Статистички обрађени подаци приказани су табеларно, графиком и путем текстуалног појашњења.

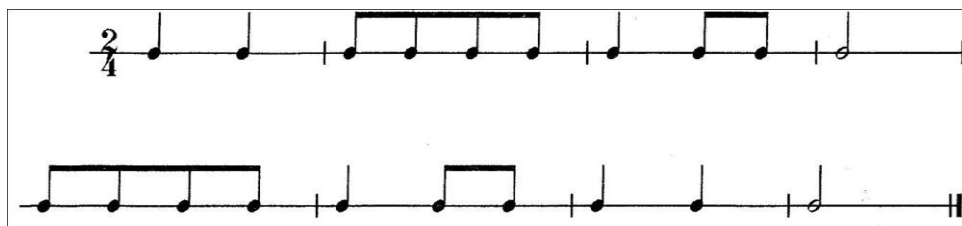
Психофизички развој дјецe основношколског узраста обавезује нас да се у настави музичке културе одређујемо за ритмичка трајања (нотна трајања), која дијете раног школског узраста може да изведе. Провјеру ритмичке способности смо спровели примјеном говорне бројалице и ритмичких тестова у двочетвртинском, трочетвртинском, четворочетвртинском такту.

Дјечјије говорне бројалице према многим ауторима представљају најприроднији израз осјећаја за ритам код дјецe.

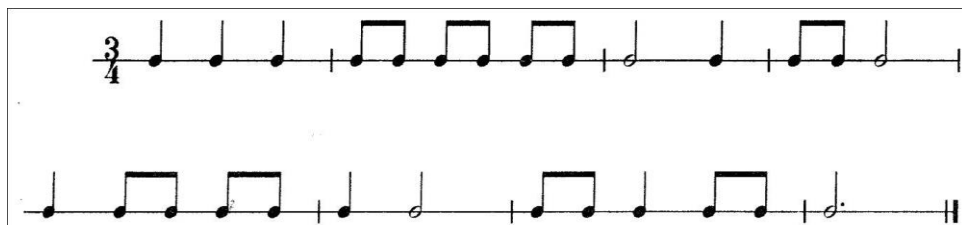
„По једним ауторима бројалица је ритмички говор, односно ритмички чврсто казивање текста, а по другим-популарни облик пребројавања у дечијим играма, које има задатак да на најуспешнији начин одреди оног учесника у игри који ће имати одређено задужење у наставку” (Ђурковић-Пантелић, 1998, стр. 142). Говорећи о значају примјене бројалица у настави музичке културе, поједини аутори истичу и то да „изговарање слогова бројалице, или других говорних народних творевина, уз синхронизовано извођење покрета, рукама или ногама доприноси развоју моторике. У првом и

другом разреду су од изузетног значаја за ослобађање ученика и навикавање на школску средину. Оне доприносе развоју памћења, пажње, мишљења, маште, упорности, дисциплине, иницијативности, радозналости, демократичности, савесности, пажљивости, тачности, толерантности, хуманости, солидарности, искрености и других позитивних особина воље и карактера. Корисне су за развој говора деце, па их је из тог разлога пожељно обрађивати у корелацији са наставом српског језика” (Павловић, Цицковић-Сарајлић, 2015, стр. 585).

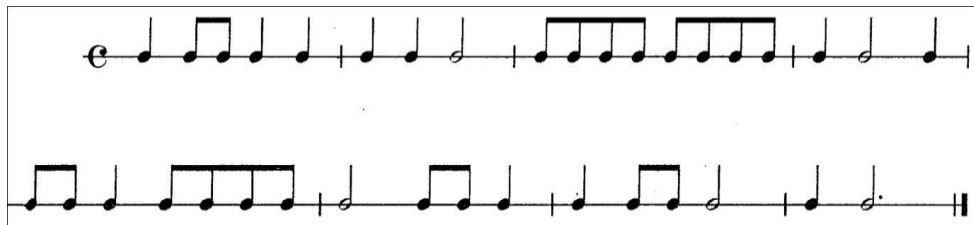
Примјер број 1:

Примјер број 2:

Примјер број 3:

БЕРЕМ, БЕРЕМ ГРОЖЉЕ

БЕ - РЕМ, БЕ - РЕМ ГРОЖ - ЉЕ ДОК ЧУ - ВАР НЕ ДО - ЉЕ

А КАД ЧУ - ВАР ДО - ЉЕ О - БРА - НО ЈЕ ГРОЖ - ЉЕ

Резултати

Табела 1. Број бодова и проценат успјешности на тесту ритмичке способности (РС) дјечака и дјевојчица.

Тест РС	Дјечаци		Дјевојчице		Укупно	
Бодови	N	%	N	%	N	%
0	2	1,00%	1	0,50%	3	1,50%
1	13	6,50%	5	2,50%	18	9,00%
2	36	18,00%	38	19,00%	74	37,00%
3	42	21,00%	43	21,50%	85	42,50%

4	7	3,50%	13	6,50%	20	10,00%
Укупно	100	50,00%	100	50,00%	200	100,00%

Анализирајући добијене резултате можемо видимо да је укупан број освојених бодова обје групе 501, од чега су дјечаци остварили 239 а дјевојчице 262 бода. Процент ученика који **нису ријешили ни један задатак** са теста мјерења ритмичке способности је 1,5% у односу на укупан узорак, а односи се на 2 дјечака или (1,00 %) и 1 дјевојчица или (0,5%). Можемо закључити да је 1,50% испитаника из укупног узорака испољило **неразвијену** ритмичку способност. Овај недостатак је последица урођене диспозиције ритмичке способности која се вјежбањем не може развијати. Значајно је напоменути да један од испитаника припада категорији дјеце са посебним потребама.

Само један задатак је ријешило 18 испитаника (9,00%), и то из групе дјечака 13 (6,50%), а из групе дјевојчица 5 (2,50%). Процент дјечака са **слабо развијеном** ритмичком способношћу је значајно већи у односу на дјевојчице. Можемо констатовати да је 9,00% ученика у односу на укупни узорак испољило слабу ритмичку способност. Овај степен испољеног својства карактерише слабо развијена ритмичка диспозиција, која се вјежбањем тешко развија у јасно изражену ритмичку способност.

Два задатка ријешила су укупно 74 ученика, од тога из групе дјечака 36 (18,00%), а дјевојчица 38 (19,00%). Разлика је мала и иде у корист испитаника из групе дјевојчица. Процент испитаника који су испољили **релативно добру** ритмичку способност већи је код дјевојчица, али разлика није значајна. Из наведених података констатујемо да је 74 (37,00%) испитаника испољило релативно добру ритмичку способност, а њен квалитет се може поправити вјежбањем.

Три задатка на тесту за мјерење ритмичке способности ријешило је највише испитаника из укупног узорака и појединачно по групама. Из групе дјечака 42 испитаника или (21,00%), и 43 (21,50%) испитаника из групе дјевојчица. Из наведених података констатујемо да је највећи проценат (42,50%) испитаника показао добру ритмичку способност и да је овај проценат први по фреквенцији учесталости у односу на цијели узорак.

Испитанике који су успјешно ријешили сва **четири** постављена задатка можемо сврстати у групу која испољава **веома висок степен** развијене ритмичке способности, односно ритмичаре.

Из укупне популације која броји 200 испитаника, 10% или 20 испитаника има **веома изражену** ритмичку способност. Разлика у броју освојених бодова је значајна.

На основу анализе успјеха на тесту мјерења ритмичке способности можемо закључити да 85 дјечака или (42,50%) и 94 дјевојчице или (47,00%) имају изражену ритмичку способност, односно ритмичку диспозицију. Исказане вриједности упућују на закључак да су дјевојчице биле успјешније у рјешавању теста за мјерење ритмичке способности, те да постоји значајна разлика у ритмичким способностима између група.

Табела 2. Разлика успјешности на тесту ритмичке способности између дјечака и дјевојчица.

Тест: РС	РИТМИЧКА СПОСОБНОСТ				
Пол:	N	M	SD	t	p
Дјечаци	100	2,3900	0,87496	-0,5437962	< 0,001
Дјевојчице	100	2,6200	0,81377		

Пројекцијом резултата у табели 2. видимо податке који су добијени статистичком обрадом са теста за мјерење ритмичког извођења код дјечака и дјевојчица раног школског узраста. Подаци који су наведени у претходној табели су статистички обрађени. Добијене су вриједности које пружају могућност упоређивања резултата мјерене ритмичке способности између група. Компарација је извршена у погледу износа аритметичких средина (M), стандардних девијација (SD), t- вриједности и нивоа значајности (p). Из приказане табеле видљиво је да су дјевојчице оствариле средњу вриједност (аритметичку средину) 2,39 у односу на 2,62 коју су остварили дјечаци. Добијена t- вриједност износи -5,437962, уз ниво значајности мањи од 0,001. Можемо тврдити да је разлика између просјечне вриједности испитаника ове двије групе статистички значајна. Како бисмо утврдили да ли постоји стварна разлика у исказаним ритмичким способностима између група, користићемо χ^2 тест. У наредној табели приказани су резултати овог теста коришћењем програма SPSS.

Табела 3. Резултати χ^2 теста употребом програма SPSS

Chi-Square Tests		
Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)

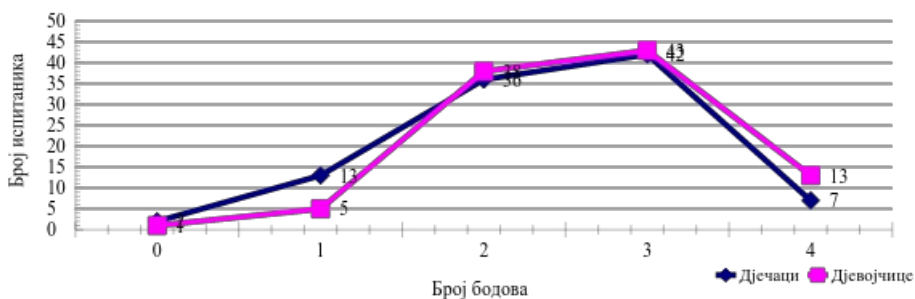
Pearson Chi-Square	197.854 ^a	16	.000
Likelihood Ratio	149.593	16	.000
Linear-by-Linear Association	76.145	1	.000
N of Valid Cases	100		

a. 19 cells (76,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,02.

Пројекцијом резултата у табели 3. видимо податке гдје је израчуната вриједност χ^2 теста је 197,854, уз ниво значајности мањи од 0,001. Дјевојчице су показале бољи успјех на тесту ритмичке способности.

То указује да **постоји стварна разлика** у исказаним ритмичким способностима између група. На бази резултата χ^2 теста можемо констатовати да постоје разлике у исказаним ритмичким способностима дјечака и дјевојчица раног школског узраста.

Графикон 1. Збирни резултати са теста за мјерење ритмичке способности (цијели узорак)

Дискусија

До седме године живота код дјеце се развија моторика и фина моторика. То је оптимални период у подстицању развоја моторичких способности односно прави моменат да се почне са инструменталном наставом. Савремено доба је вријеме брзог психофизичког сазријевања способности дјеце предшколског и раног школског узраста. Утицај музике на општи развој дјетета је од великог значаја и у великој мјери утиче на

развој комплетне личности. Непосредност дјеловања музике је од великог значаја код дјеце у предшколском и раном школском узрасту до завршетка петог разреда основног образовања и васпитања. Опажање музике је у уској вези са умним процесима, јер захтијева пажњу и развија концентрацију. Дијете док слуша музику развија способност да опажа разлике у висини тонова, да разликује дужину, боју и јачину звука. „Музички ритам као живи темељ музичке уметности, у нашем случају ослонац наставнообразовног процеса, можда више него иједан елемент тонског обликовања, може бити сагледан из безброј углова, студираан, анализиран, а да ипак ни у једном делу не буде сагледан у потпуности” (Васиљевић, 1999, стр. 10).

Професор разредне наставе је дужан да нарочиту пажњу обрати на музичке особине сваког дјетета, јер су њихове способности неједнако развијене. Раду са повученом и плашљивом дјецом или дјецом чије су гласовне могућности ограничене треба посветити посебну пажњу и стрпљење. Исто тако, индивидуалну пажњу усмјерити на ученике са јаче израженим музичким способностима дајући им теже задатке.

Музичка култура има елементе који помажу савладавању других садржаја. Важна је и корелација са другим предметима: Српски језик (дикција, писменост), Математиком (бројање, појам величине), Природа и друштво (годишња доба, животиње), Физичко васпитање (ритмика, плес, координација покрета, народне игре). Укључивањем ученика у све активности стичу се позитивни ставови о значају музике у породици, школи и друштву. Систематски треба повезати садржаје музичке културе са наставом других предмета (Наставни план и програм за основно образовање и васпитање 2014). С обзиром на „висок степен повезаности музичких способности са интелектуалним, вербалним, естетским и моторичким способностима, указују на значајне могућности корелације у настави. Основу прожимања музике и садржаја осталих наставних предмета чини перцепција музике и музички доживљај, што је услов за њихову тематску и структурну корелацију” (Цицковић Сарајлић, Павловић, Поповић, 2013, стр. 77).

У процесу читања нотног текста неопходно је да урадимо вјежбе претварања звучних сигнала у визуелне симболе. „Два смера – од нотног текста ка репродукцији и од звучног утиска ка нотном тексту – чине синергију до које може доћи укрштањем ових смерова кроз више методских поступака и фаза рада у другом наставном процесу. Постоје, дакле, два основна вида опажања и две репродукције:

- аудитивно опажање ритма (приликом слушања);
- визуелно опажање исписаног нотног текста;
- репродукција ритма при свирању и певању;

- графичка репродукција – записивање ритма” (Васиљевић, 1999, стр. 141).

„У вези са васпитавањем осећаја за музички ритам постоје два супротна гледишта: неки музички педагози сматрају да се музички слух развија у процесу опште музичке наставе и да није потребно тренирати га као посебан дидактички проблем; док други заступају мишљење да је осећај за ритам наслеђена способност која не може да се добије васпитањем. Опште је прихваћено мишљење да се наслеђују предиспозиције, а не готове способности, што значи да у склопу рада на развијању осталих музичких способности, треба посветити посебну пажњу и на развијање свих компонената музичког ритма: темпо, метар и ритмичка линија” (Радичева, 1997, стр. 101).

Закључак

Практична провјера знања и способности је својеврстан изазов сваког професора јер захтијева: опсежну припрему за спровођење испитивања знања и вјештина примјеном квалитетних тестова усклађених са узрастом ученика. Са великом пажњом и припремом смо приступили провјери музичке способности, избору тестова и индивидуалном раду са сваким дјететом. Циљ овог рада је био изналажење рјешења за побољшање развоја сензорних способности које имају посебан значај у развоју општих музичких способности код дјете раног школског узраста.

Професор разредне наставе има задатак и обавезу да квалитетним педагошким радом подстиче и стимулише жељу за појачавањем музичких потреба једнако код свих ученика.

Ритам представља измјену тонова истог или различитог трајања. Говорне и пјеване бројалице су ритам ријечи и развијају основне компоненте ритмичких способности: ритмичко трајање, ритмички пулс и извођења. Уз помоћ бројалица остварују се: образовни, васпитни, функционални и практични задаци наставе музичке културе у основношколској настави. У почетним разредима „визуелним представљањем” остварује се несвјесно упознавање са појмовима музичке теорије а затим и свјесно доживљавање различитих трајања. Говорне и пјеване бројалице су веома поуздане за увођење ученика у музичко описмењавање, па чак и за упознавање са тоновима основне лествице. У бројалицама се налазе најједноставнији примјери музичке литературе. Бројалице су посебно драгоцјене у млађим разредима основне школе у фази несвјесног прихватања ритмичких појава кроз игру. „Значи основе се налазе у детету само их треба неговати и не

дозволити да ритмичке диспозиције остану неразвијене и као такве да закржљају” (Гракиловић 1998, стр. 6). Поред учioniце, бројалице су прилагођене игри у сали за физичко васпитање, у школском дворишту, на излету. Преко научене бројалице дјеца ће савладати: правилно наглашавање текста, правилно доживљавање ритмичког говора и уједначеност у заједничком извођењу. „Шта значи ритмички говор а шта говорни ритам? Ритмички говор значи да текст треба изговарати по нотним вредностима исписаним испод њега, а говорни ритам не мора ни да буде записан. То је природни ритам говора различитих језика и језичких група, различитих дијалеката, индивидуалних финеса појединаца” (Васиљевић 1985, стр. 46).

Пројекцијом добијених резултата констатујемо да су подаци из овог истраживања ритмичких способности бољи код дјевојчица у односу на дјечаке. Услови у којима професори разредне наставе изводе наставу музичке културе нису у складу са потребама ученика.

Литература

- Васиљевић, З. (1991). *Музички буквар*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Васиљевић, З. (1991). *Методика солфеђа*. Београд: ФМУ.
- Васиљевић, З. (1996). *Српско музичко благо*. Београд: Просвета.
- Васиљевић, З. (1998). *Солфеђо- методски практикум*. Београд: Fin & ek.
- Vasiljević, Z. (1999). *Teorija ritma*. Univerzitet umetnosti Beograd.
- Vasiljević, Z. (2000). *Metodika muzičke pismenosti*. Beograd: Akademija.
- Васиљевић, З. (2000). *Рат за српску музичку писменост*. Београд: Просвета.
- Ђурковић, Б. (1983). *Основи хорске вокалне технике*. ФМУ Београд.
- Ђурковић-Пантелић, М (1998). *Методика музичког васпитања деце предшколског узраста*. Виша школа за образовање васпитача Шабац.
- Костић, С. (1997). *Хорско дириговање*. Ниш: СКЦ.
- Мишков, М. (1999). Приступ одабирања песама и хорских композиција за децу. *Норма, (1-2)*, 181–190.
- Наставни план и програм за основно образовање и васпитање* (2014). Источно Сарајево: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Павловић, Б., Цицковић Сарајлић, Д. (2015). Говорне народне творевине са Косова и Метохије у функцији наставе музичке културе у основној школи. *Традиција као инспирација, Тематски зборник*. Академија умјетности Универзитета у Бањој Луци, Академија наука и умјетности Републике Српске, Музиколошко друштво Републике Српске, 580–593.

- Плавша, Д., Поповић, М. (1960). *Музичко васпитање (I. део)*. Београд: Завод за издавање уџбеника Социјалистичке Републике Србије.
- Радичева, Д. (1997). *Увод у методик у наставе солфеџа*. Универзитет у Новом Саду.
- Stošić, A. (2008). Polifunkcionalnost pesme u nastavi muzičke kulture. *Pedagogija*, 63(1), 62–70.
- Тракиловић, Д. (1998). *Музичка култура са методиком у разредној настави*. Учитељски факултет Бијељина.
- Тракиловић, Д. (1999). *Педагошко-дидактички принципи наставе музичке писмености у Републици Српској*. Учитељски факултет Бијељина.
- Тракиловић, Д. (2002). *Композиције за рад са хором млађег школског узраста*. Српско Сарајево: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Тракиловић, Д. (2002). *Композиције за рад са хором старијег школског узраста*. Српско Сарајево: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Тракиловић, Д. (2002). *Духовне композиције за рад са хоровима основношколског типа*. Српско Сарајево: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Тракиловић, Д. (2010). *Вокално-инструментална настава*. Педагошки факултет Бијељина.
- Хаднађев, М. (1971). *Од аудиције до концерта*. Нови Сад: Културни центар.
- Цвејић, Н. (1980). *Савремени белканто*. Београд: УУ.
- Сисковић Сарајлић, Д., Павловић, В., Поповић, В. (2013). Dancing as an expression of children's creativity in music culture teaching and physical education. *International Journal Activities in Physical Education and Sport*, Vol. 3, No. 1. Скопје: Federation of the Sports Pedagogues of the Republic of Macedonia, 77–78.
- Цицковић Сарајлић, Д., Павловић, Б. (2014). Текстови савремених српских пјесника у основношколској настави музичке културе. У *Зборнику радова са научног скупа „Књижевност за децу у науци и настави”* (421–433). Јагодина: Факултет педагошких наука.
- Шуплевски, Д. (1999). *Уметност на хорско пеење*. Скопје: СОКОМ.

Jelena Milićević, Desanka Trakilović

RHYTHMIC SKILLS OF YOUNGER SCHOOL AGED BOYS AND GIRLS

Summary

In order to determine the level of knowledge and rhythmic skills of younger school aged students through curriculum of the subject Music Culture, a research was implemented. The research included a sample of younger school aged students in Bijeljina city Municipality. In Research was included two hundred fifth graders, from eight school classes of primary school "Sveti Sava", department in Batković and primary school "Vuk Karadžić" in Bijeljina. The structure of the sample, with respect to gender, is consist of one hundred boys and one hundred girls. The main objective of this research is overview of rhythmic skills and abilities in relation to gender. Measurement in research included precision of reproduction rhythmic parts and exercises from music sheet. Results obtained in Research shows that there are statistically significant differences in rhythmic expressing of music among younger school aged students which were included, in relation to gender. Based on the results χ^2 test it is concluded that there are differences in shown rhythmic skills through performing music, among fifth graders, in relation to gender.

Key words: music culture, rhythmic skills, music rhythm, literacy, music game.